

Ποιός δικαιούται να μείνει; Από την ιστορία της Μαρικάρμεν στη συλλογική διεκδίκηση της στέγης

Η 87χρονη Μαρικάρμεν Αμπασκάλ, άτομο με αναπηρία, εκδιώχθηκε από το σπίτι της στη Μαδρίτη στο οποίο ζούσε για 70 χρόνια! Μετά τις μαζικές κινητοποιήσεις συμπαράστασης των συμπολιτών της, η εταιρεία στην οποία ανήκει το διαμέρισμά της της πρότεινε να επιστρέψει με ενοίκιο 1.650 ευρώ, ενώ η συνταξή της ήταν 1.350 ευρώ. Εκείνη δεν πρόλαβε ούτε να υπογράψει ούτε να επιστρέψει στο σπίτι της, αφού λίγες ημέρες αργότερα πέθανε στο νοσοκομείο. Η ιστορία της έγινε σύμβολο της στεγαστικής κρίσης στην Ισπανία, αλλά και ενός συλλογικού αγώνα για το δικαίωμα στη στέγη. Η ίδια η Μαρικάρμεν, από το νοσοκομείο είχε δηλώσει: «Δεν κατάφερα να υπερασπιστώ το σπίτι μου, παλεύω ώστε κι άλλοι να μάθουν να παλεύουν γι' αυτό που τους ανήκει».

Όπως ήταν αναμενόμενο, η υπόθεσή έφτασε στη δημόσια συζήτηση και στην Ελλάδα, όπου βιώνουμε τη δική μας στεγαστική κρίση. Μεταξύ άλλων, ακούσαμε και τη Σοφία Βούλτεψη, η οποία αναφέρθηκε στη Μαρικάρμεν με τον πλέον απαξιωτικό τρόπο, λέγοντας ανακρίβειες για το ενοίκιο που πλήρωνε και συμπληρώνοντας πως «δεν ήταν φτωχή η Μαρικάρμεν ... ζούσε στο Κολωνάκι της Μαδρίτης κι οι ιδιοκτήτες μπούχτισαν μαζί της».

Ποια λογική εκφράζει αυτή η δήλωση; Ότι η ανάγκη για στέγη υποχωρεί μπροστά στην αξία μιας περιοχής και στην οικονομική απαίτηση του ιδιοκτήτη. Το πρόβλημα δεν είναι μόνο ότι μια βουλευτής τα είπε αυτά δημόσια, αλλά ότι αυτές οι απόψεις επιβάλλονται λίγο-πολύ ως η κοινή λογική, η πραγματικότητα, κάτι το φυσικό.

Και αναρωτιέμαι: πότε συναινέσαμε ως κοινωνία ότι η οικονομική απαίτηση ενός πιστωτή ή ενός ιδιοκτήτη είναι αυτονόητη, ενώ το δικαίωμα ενός ανθρώπου να διατηρήσει τη στέγη του είναι κάτι που πρέπει να σταθμίζεται απέναντι στους όρους της αγοράς;

Στις δηλώσεις της Μαρικάρμεν και της Βούλτεψη συμπυκνώνεται το δίπολο που φαίνεται να διαμορφώνεται όλο και πιο ξεκάθαρα τα τελευταία χρόνια. Από τη μια, η στέγη και η κατοικία ως δικαίωμα και, από την άλλη, ως επενδυτικό προϊόν και μέσο κερδοφορίας. Η ιστορία της Μαρικάρμεν, ωστόσο, έκανε ορατές τόσο τις ρωγμές του νεοφιλελεύθερου αφηγήματος, που αντιμετωπίζει την κατοικία, τη διαχείριση, και την εκμετάλλευση της ως ιδιωτική υπόθεση, όσο και το γεγονός πως πλέον η στεγαστική επισφάλεια διαπερνά τμήματα του πληθυσμού με διαφορετικές εμπειρίες και

κοινωνικές θέσεις.

Τι μας λένε οι αριθμοί

Μέχρι το 2010, η Ελλάδα είχε ένα από τα υψηλότερα ποσοστά ιδιοκατοίκησης στην Ευρώπη, κοντά στο 77%, με βάση τη Eurostat. Σήμερα, το αντίστοιχο ποσοστό έχει υποχωρήσει κατά περίπου 8 ποσοστιαίες μονάδες, με τα μεγάλα αστικά κέντρα να βρίσκονται ακόμα χαμηλότερα, κάπου ανάμεσα στο 60% και το 65% (χαμηλότερα από τον Ευρωπαϊκό μέσο όρο, που κυμαίνεται γύρω στο 69%). Η υποχώρηση αυτή συνδέεται με τις συνθήκες που άφησαν πίσω τους η οικονομική κρίση και η λιτότητα: τα μειωμένα εισοδήματα και η δυσκολότερη πρόσβαση στο στεγαστικό δανεισμό περιόρισαν τη δυνατότητα αγοράς κατοικίας, ενώ τα χρέη και η αποδυνάμωση της προστασίας της κύριας κατοικίας έθεσαν σε κίνδυνο τη διατήρησή της.

Παράλληλα, από το 2020 η Ελλάδα καταγράφει αύξηση ενοικίων κατά 30%, με τους ανθρώπους που ζουν στην Αθήνα να πληρώνουν πάνω από το 70% του μισθού τους για ένα διαμέρισμα με ένα υπνοδωμάτιο. Έχουμε τη δεύτερη υψηλότερη θέση στην Ευρώπη ως προς το ποσοστό νέων ηλικίας 25-34 ετών που ζουν με τους γονείς τους στο οικογενειακό σπίτι, πάνω από 1 στους 2 με βάση στοιχεία του ΕΛΙΑΜΕΠ. Την ίδια στιγμή, η συντριπτική πλειοψηφία όσων μένουν εκτός της οικογενειακής εστίας συγκατοικούν εξαιτίας της οικονομικής τους κατάστασης. Στο άλλο άκρο του ηλικιακού φάσματος, σύμφωνα με μελέτη του Πανελληνίου Συλλόγου Υπαλλήλων ΟΑΕΔ (ΠΑΝ.Σ.ΥΠ.Ο), πάνω από ένας στους τρεις ηλικιωμένους ζει υπό καθεστώς στεγαστικής υπερεπιβάρυνσης, την ώρα που ο μέσος όρος στην Ευρώπη είναι μικρότερος από έναν στους δέκα.

Τι σημαίνει «να έχεις ένα σπίτι» ;

Διαχρονικά στην Ελλάδα απουσιάζει μια ολοκληρωμένη κρατικής πολιτική για τη στέγαση. Γι' αυτό, έως πρόσφατα, η ιδιοκτησία ενός σπιτιού ήταν μέρος ενός οικογενειακού συστήματος πρόνοιας, αν και μέσα στα πλαίσια μιας οικονομίας κέρδους. Το «να έχεις ένα σπίτι» σήμαινε για την πλειοψηφία προστασία από την επισφάλεια του ενοικίου, ένα δίκτυο προστασίας για τις δύσκολες στιγμές, εξασφάλιση των παιδιών (συχνά με πολλαπλά υλικά και συναισθηματικά ανταλλάγματα, ιδιαίτερα για τις γυναίκες), και για αρκετούς μια συμπληρωματική πηγή εισοδήματος.

Αυτό που βλέπουμε να αλλάζει την τελευταία δεκαετία, με την ταχύτατη νεοφιλελευθεροποίηση της αγοράς, είναι η σταδιακή μετατόπιση από την κατοικία ως μηχανισμό οικογενειακής πρόνοιας προς την κατοικία ως επενδυτικό περιουσιακό στοιχείο, με τη ζυγαριά να γέρνει όλο και περισσότερο από τη στεγαστική χρήση προς την οικονομική απόδοση. Από την εποχή των μνημονίων, οι συστηματικές θεσμικές παρεμβάσεις του κράτους και η άρση της προστασίας της κύριας κατοικίας έχουν δημιουργήσει ένα περιβάλλον όπου η κατοικία συνδέεται όλο και περισσότερο με τις χρηματοοικονομικές και τουριστικές αγορές.

Αυτή η εξέλιξη σημαίνει ότι κάποιοι ιδιοκτήτες κερδίζουν, ενώ υπερχρεωμένα νοικοκυριά χάνουν ή ζουν με το κίνδυνο να χάσουν το σπίτι τους, με όλες τις υλικές και ψυχοκοινωνικές συνέπειες που αυτό συνεπάγεται. Παράλληλα, ενοικιαστές είτε αποκλείονται από ολόκληρες περιοχές εξαιτίας της

έλλειψης διαθέσιμων ακινήτων για μακροχρόνια μίσθωση και των υψηλών ενοικίων είτε αναγκάζονται να κάνουν δυσβάσταχτους συμβιβασμούς ως προς την κάλυψη θεμελιωδών αναγκών τους.

Διαφορετικές ανάγκες, κοινή διεκδίκηση

Το στεγαστικό πρόβλημα, λοιπόν, έχει πολλά πρόσωπα και αφορά ευρείες πληθυσμιακές ομάδες. Αφορά άτομα που κινδυνεύουν να χάσουν το σπίτι τους, που βλέπουν το εισόδημά τους να εξαντλείται κάθε μήνα στο ενοίκιο, που δυσκολεύονται να σηκώσουν το κόστος των σπουδών τους, που δε μπορούν να ζήσουν κοντά στον τόπο εργασίας τους. Αυτή η διεύρυνση αφενός επιβεβαιώνει ότι το πρόβλημα δεν αφορά μόνο μια ευάλωτη μειονότητα, αν και ανάπηρα άτομα, μετανάστ(ρι)ες, ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα και άλλα άτομα που βιώνουν κοινωνικοοικονομικό αποκλεισμό πλήττονται ακόμα περισσότερο. Αφετέρου, φανερώνει δυνατότητες για μια συλλογική διεκδίκηση.

Οι στεγαστικοί αγώνες έχουν τη δυνατότητα να φέρουν κοντά ανθρώπους με διαφορετικές ανάγκες και εμπειρίες. Άλλοι αγωνίζονται για να μη χάσουν το σπίτι τους, απέναντι σε πλειστηριασμούς και εξώσεις. Άλλοι διεκδικούν προσιτά ενοίκια και ενίσχυση των δικαιωμάτων των ενοικιαστών, ώστε οι σπουδές ή η εργασία μακριά από τον τόπο κατοικίας να μη γίνονται οικονομικά αδύνατες. Υπάρχουν επίσης διεκδικήσεις για δημόσια στεγαστική πολιτική, όπως η ανασυγκρότηση του Οργανισμού Εργατικής Κατοικίας, για την υπεράσπιση των προσφυγικών κατοικιών και για την ασφάλεια των σπιτιών, από τους ελέγχους των κτιρίων μέχρι τις αποζημιώσεις για ζημιές από δημόσια έργα όπως στην περίπτωση της Κυψέλης. Δεν είναι όλες αυτές οι διεκδικήσεις ίδιες, ούτε έχουν ήδη ενωθεί σε ένα κοινό κίνημα. Μπορούν όμως να συναντηθούν γύρω από μια κοινή ανάγκη: να έχουμε ένα ασφαλές σπίτι, σε κόστος που μπορούμε να αντέξουμε.

Η στέγη είναι αυτό που κάνει δυνατή την ασφάλεια, τη ζεστασιά, τη φροντίδα, την ξεκούραση, τη συνάντηση, την οργάνωση, τη χαρά, τη μνήμη, όλα αυτά που συνιστούν τη ζωή. Δε θυμάμαι πότε ως κοινωνία συμφωνήσαμε ότι πρέπει να πληρούμε ένα ελάχιστο εισοδηματικό κριτήριο για να δικαιούμαστε όλα αυτά. Δε το θυμάμαι γιατί δεν το συμφωνήσαμε. Γι' αυτό η στέγη έχει τη δυνατότητα να γίνει σημείο συνάντησης για ευρύτερους αγώνες για εργασιακά δικαιώματα, υγεία, παιδεία, δημόσια αγαθά, όπως η ενέργεια και το νερό.

Δεν χρειάζεται να περιμένουμε το πρόσωπο ή τον φορέα που θα εκφράσει το αίτημά μας για να κινητοποιηθούμε συλλογικά. Μπορεί η ίδια η συλλογική διεκδίκηση που θα δώσει κατεύθυνση σε όσους θέλουν να μας εκπροσωπήσουν. Η υπεράσπιση της στέγης είναι υπόθεση των πολλών και έτσι πρέπει να βιώνεται και να αντιμετωπίζεται.

***Η Άννα Γκιουλέκα**, είναι Δρ. Κοινωνιολογίας. Η ερευνά της εστιάζει στις ανισότητες στην υγεία και την κοινωνική πολιτική. Ζει εδώ και πάνω από μία δεκαετία στον Ηνωμένο Βασιλείο και τον

τελευταίο χρόνο εργάζεται ως ερευνήτρια στο Πανεπιστήμιο του Στραθκλαϊντ, στη Σκωτία. Link <https://pureportal.strath.ac.uk/en/persons/anna-gkiouleka/>

*Πηγή εικόνας: Creative Commons (CC) [Wikimedia](#)